

אירופה מעצימה את הביקורת על מדינת ישראל

written by פרופ' זכי שלום | 18.05.2025

מבוא

בשבועות האחרונים ניכרת החרפה בביקורת של מדינות באירופה על מהלכיה של מדינת ישראל ברצועת עזה ועל עמדותיה בסוגיית המדינה הפלסטינית. מדינות מפתח באיחוד האירופי, ובראשן צרפת וספרד, השתמשו לאחרונה במינוחים קיצוניים למדי בהתבטאויותיהן כלפי מדינת ישראל ומהלכיה הצבאיים ברצועת עזה. אליהן הצטרפה לאחרונה הולנד שלאורך שנים נקטה מדיניות אוהדת מאוד כלפי מדינת ישראל. במסגרת מאמר זה נבחן את עיקריה של הביקורת וננתח את משמעויותיה מנקודת ראותה של מדינת ישראל.

עיקרי הביקורת

בריאיון לטלוויזיה הגדיר נשיא צרפת, עימנואל מקרון, את המצב ברצועת עזה כ"מביש" (shameful). המצב בעזה "אינו מתקבל על הדעת" (unacceptable), הדגיש מקרון. לדבריו, בעזה "אין מים ואין תרופות. אי אפשר להוציא פצועים החוצה כדי שיקבלו טיפול רפואי, ורופאים אינם יכולים להיכנס לשטח האש. איננו יכולים להעמיד פנים כאילו לא קורה כלום", הוסיף מקרון. "עלינו להעצים את הלחצים לשינוי המצב".

מקרון לא הסתפק בהצגת הביקורת שלו כלפי מדינת ישראל. הוא הוסיף לכך איום מפורש למדי של צעדי ענישה מצד האיחוד האירופאי אם ישראל לא תשנה את מדיניותה: סוגיית "השעיית שיתוף הפעולה" (suspending cooperation) עם ישראל, הבהיר מקרון, היא "שאלה פתוחה" (open question) מנקודת ראותו של האיחוד האירופי.

דברי ביקורת דומים השמיע שר החוץ של צרפת, ז'אן נואל בארו (M. Jean-Noël Barrot): "צעדיה של ישראל", הבהיר השר, "אינם מקובלים" (it's not acceptable). יש להגיע להפסקת אש מיידית ולהגביר את הסיוע ההומניטרי לעזה ובמקביל לשחרר חטופים הנמצאים בידי החמאס. ישראל, הדגיש עוד השר, פועלת בניגוד לכללי המשפט הבינלאומי.

דבריו של מקרון זכו לתגובה חריפה מצד ראש הממשלה, נתניהו: "מקרון", אמר נתניהו, "בחר לעמוד לצד ארגון טרור אסלאמיסטי רצחני ולהדהד את התעמולה השקרית שלו, תוך האשמת ישראל בעלילות דם".

שר הביטחון, ישראל כץ, היה עוד יותר בוטה בתגובתו. הוא בחר להזכיר לנשיא צרפת את הדרכים שבהן פעלה צרפת במלחמותיה בעבר ואת חלקה בשואת יהודי אירופה: "צה"ל", קבע השר, "פועל ברמת מוסר שאין למעלה ממנה בנסיבות קשות ומורכבות" ודאי יותר מכל מה שצרפת עשתה במלחמותיה בעבר. אנחנו זוכרים היטב מה קרה ליהודים בצרפת כאשר לא יכלו להגן על עצמם. שהנשיא מקרון לא יטיף לנו מוסר. מצופה מצד מי שמגדיר את עצמו כידיד ישראל לעמוד לצד ישראל במלחמתה מול ארגון הטרור הרצחני חמאס וציר הרשע האיראני המאיימים להשמיד את מדינת ישראל, במקום לנסות למנוע ממנה את זכות ההגנה העצמית".

שגריר ישראל בצרפת, יהושע זרקא, ניסה לצנן מעט את הרוחות. דבריו של מקרון, הוא קבע, היו "מיותרים", ובוודאי שלא היו צריכים להיאמר באורח פומבי. אם יש לצרפת ביקורת על מהלכיה של ישראל, היא צריכה להיאמר בדו-שיח ישיר בין המנהיגים.

עוד קודם לכן הבהיר מקרון שבכוונת ארצו להכיר במדינה פלסטינית ביוני הקרוב. מקרון ניסה לשוות למהלך זה אופי של צעד שישירת את האינטרסים של מדינת ישראל. הצעד הזה, הבהיר, ייעשה במסגרת כנס שייערך בניו יורק בשיתוף פעולה עם סעודיה. מטרתו של הכנס היא קידום הנוסחה של "שתי מדינות לשני עמים". צעד זה, הדגיש מקרון, יאפשר לצרפת ולמדינות אחרות למקד את המאבק נגד גורמים באזור המסרבים להכיר בקיומה של מדינת ישראל ² הכוונה כמובן לאיראן ולארגוני הטרור הפועלים לצידה.

בשיחה עם הנשיא מקרון הביע ראש הממשלה, נתניהו, התנגדות נחרצת לכוונת הנשיא להכיר במדינה פלסטינית. עד כה, הדגיש נתניהו בפני הנשיא מקרון, אף גורם פלסטיני, כולל ברשות הפלסטינית, לא גינה את הטבח של ה-7 באוקטובר 2023. ברשות הפלסטינית, הוסיף נתניהו, מחנכים את הילדים להשמדת ישראל ומחלקים פרסים כספיים לפעילי טרור. מדינה פלסטינית, סיכם נתניהו, תהיה מעוז טרור איראני, ובכל מקרה רוב הציבור במדינת ישראל מתנגד לכך.

שר החוץ, גדעון סער, היה עוד יותר בוטה בתגובתו. הוא הזהיר את צרפת ממהלך כזה. להערכתו הדבר יפגע במעמדה של צרפת באזור. מעבר לכך, הוא עלול להוביל לצעד תגובה חריף של ישראל בדמות החלת החוק הישראלי ביהודה ושומרון.

ביקורת על דבריו של מקרון נשמעה גם מפיהם של חברי מפלגת האיחוד הלאומי מארין לה פן (Marine Le Pen) וז'ורדן בארדלה (Jordan Bardella). בהופעה לרגל יום העצמאות של מדינת ישראל בשגרירות ישראל בפריז הבהיר ברדלה כי לישראל ולמפלגת האיחוד הלאומי של צרפת יש אויב משותף: האסלאם הרדיקלי.

על סדר היום של האיחוד האירופי מונחת הצעה של הולנד לבחון את המשך הסחר ושיתוף הפעולה עם ישראל לנוכח פעילותה של ישראל בעזה. הצעה זו הועלתה על ידי שר החוץ ההולנדי, קאספר ולדקאמפ (Caspar Veldkamp) במכתב ששיגר לנציבת האיחוד האירופי ליחסי חוץ, קאז'ה קאלאס (Kaja Kallas). ההצעה צוברת תמיכה בקרב מדינות נוספות

באירופה. עד כה הביעו בה תמיכה פינלנד, צרפת, פורטוגל ושוודיה.

נציבת האיחוד האירופי ליחסי חוץ, קאז'ה קאלאס, מודעת היטב לכך שהחלטה בסוגיה זו צריכה להתקבל פה אחד, וכי הסיכויים לכך קלושים מאוד. בתגובה רפה שפרסמה היא אמרה שהצעת הולנד תעלה לדיון במפגש שרי החוץ של האיחוד בבריסל ב-20 במאי 2025. במקביל תיבחנה גם דרכי פעולה אחרות.

במכתבו טוען ולדקאמפ ש"המצור ההומניטרי" (humanitarian blockade) שישראל מטילה על רצועת עזה מהווה הפרה של החוק הבינלאומי (international humanitarian law). לפיכך, הוא מנוגד לסעיף 2 בהסכם שיתוף הפעולה בין ישראל והאיחוד האירופי. סעיף זה קובע שהיחסים בין שני הצדדים יתבססו על כיבוד זכויות הפרט ועקרונות דמוקרטיים (respect for human rights and democratic principles).

ראוי לציין שהצעה דומה הונחה על סדר היום של האיחוד האירופי כבר בפברואר 2024 על ידי ראשי הממשלה של ספרד, פדרו סאנש (Pedro Sánchez), ושל אירלנד, ליאו וראדקאר (Leo Varadkar). שניהם תבעו שהאיחוד האירופי יבצע "בדיקה מיידית" (urgent review) נוכח החמרת המצב ההומניטרי ברצועת עזה: "מתקפת הטרור הנוראה (horrendous terrorist attack) שביצע החמאס נגד ישראל", כך קבעו השניים, "אינה מצדיקה, ואינה יכולה להצדיק, הפרת החוק הבינלאומי ופגיעה קשה באוכלוסייה האזרחית ברצועה". בנסיבות הקיימות, הבהירו השניים, נדרשת הפסקת אש מיידית לצרכים ההומניטריים.

ביקורת חמורה עוד יותר נגד ישראל השמיע לאחרונה ראש ממשלת ספרד, פדרו סאנש (Pedro Sanchez). במהלך דיון בפרלמנט הספרדי נשאל ראש ממשלת ספרד על ידי חבר פרלמנט קאטלוני, גבריאל רופיאן (Gabriel Rufian), מדוע ספרד ממשיכה לקיים יחסי מסחר עם ישראל למרות התמשכות המלחמה ברצועה. בתשובתו קבע סאנש כי ישראל היא "מדינה המבצעת רצח עם" (genocidal state), וכי "ספרד אינה מקיימת קשרי מסחר עם מדינה כזו" (does not do business with such a country).

זו הפעם הראשונה שראש ממשלת ספרד משתמש בניסוחים כה חמורים כלפי מדינת ישראל. התבטאות דומה נשמעה גם מפי שרת ההגנה של ספרד, מרגריטה רובלס (Margarita Robles): "איננו יכולים להתעלם ממה שקורה ברצועת עזה", אמרה שרת ההגנה של ספרד בריאיון טלוויזיוני ב-25 במאי 2024. "זהו רצח עם אמיתי" (real genocide).

בשבוע שעבר הוזמן ראש ממשלת ספרד כאורח הכבוד לוועידת הפסגה של הליגה הערבית: "פלסטיין", קבע שם בנאומו, "מדממת לנגד עינינו. אירופה, והזירה הבינלאומית כולה, לא יוכלו להתעלם מתמונת מצב זו".

בעקבות התבטאויותיו של ראש ממשלת ספרד זומנה שגרירת ספרד בישראל, אנה סלומון (Ana Salomon), לשיחת נזיפה במשרד החוץ.

משמעויות הביקורת

החרפת הביקורת כלפי ישראל ומדיניותה ברצועת עזה אינה קשורה בהכרח לשינויים כלשהם במדיניותה של ישראל ברצועה לאחרונה. לנו נראה כי המתקפה על ישראל נובעת, במידה רבה, מהערכה של מדינות אירופה שמעמדה של אירופה בזירה הבינלאומית בכלל, ובזירה המזרח-תיכונית בפרט, הולך ונשחק. ההתבטאויות של מדינות אירופה בהקשר המזרח-תיכוני נועדו אפוא להבהיר לממשל הנשיא טראמפ שיש לקחת גם אותן בחשבון במסגרת הפעילות המואצת של הממשל.

פעילותו האינטנסיבית של ממשל טראמפ בזירה המזרח-תיכונית, לרבות ביקורו האחרון של הנשיא במדינות המפרץ, הבהירו היטב מיהו בדיוק "בעל הבית" בזירה המזרח-תיכונית. ממשל טראמפ שולט כמעט באורח בלעדי על סדר היום המזרח-תיכוני: הסדר סוגיית הגרעין האיראני; הסדר "היום שאחרי" ברצועת עזה; אופציות הנורמליזציה בין ישראל ומדינות ערב, ובראשן סעודיה; הסדר היחסים בין ישראל ובין סוריה ולבנון; הגעה להבנות בין ישראל ותורכיה בסוגיות אזוריות שונות; סוגיית הפעילות החות'ית בתימן.

מדינות אירופה חשות, ובצדק, שהן נדחקות לפינה. עוד יותר חמורה, מנקודת ראותן, היא הדרתן מסוגיית ההסדר בין רוסיה ואוקראינה [2] סוגיה הנחשבת, ובצדק, כ"אירופאית" לחלוטין. נורות אזעקה בוהקות נדלקו במשרדי הממשל של רבות ממדינות אירופה בעקבות שיחת הטלפון בין הנשיא טראמפ ופוטין ב-14 במאי 2025, שבסיומה פרסמו שני הצדדים הודעה משותפת על הכוונה לפתוח "מיידי" בשיחות בין רוסיה ואוקראינה לסיום המלחמה ביניהן.

מדינות אירופה העריכו, ובצדק, שבכוונת ארצות הברית ורוסיה למדר אותן ממעורבות כלשהי בסוגיית סיום המלחמה באוקראינה: "אם ייחתם הסכם בין רוסיה ואוקראינה מאחורי הגב שלנו", הצהירה נציבת יחסי החוץ באיחוד האירופי, קאז'ה קאלס (Kaja Kallas), זה פשוט לא יעבוד (it will simply not work). אתה נזקק לאירופה כדי לממש את ההסכם (implement this deal).

ראוי לציין שעוד קודם לכן הגדירה ארצות הברית הלכה למעשה את מסגרת ההסכם לסיום המלחמה. שר ההגנה של ארצות הברית, פיט הגסט (Pete Hegseth), הבהיר ששאיפתה של אוקראינה לחזרה לגבולות שלפני 2014 ושילובה בברית נאט"ו "אינה ריאליסטית" (unrealistic), ואינה יכולה להיות חלק מ"שלום בר-קיימא" (durable peace) בין שתי המדינות.

המהלכים של צרפת וספרד, בעיקר בהקשר המזרח-תיכוני, ובייחוד בסוגיה הפלסטינית, מושפעים קרוב לוודאי גם מן הצורך לרצות את המיעוט הגדול של מוסלמים בתוכן, ומן הרצון שלהן לבדל

את עצמן מעמדות הימין הקיצוני במדינותיהן.

אנו איננו יכולים להוציא מכלל אפשרות שלממשל הנשיא טראמפ יש, בנקודת הזמן הנוכחית, אינטרס בהעצמת הביקורת באירופה על ישראל. באחרונה ניכרת החרפה של המתרחקות בין ישראל וארצות הברית על רקע מחלוקות שונות, בעיקר בסוגיה האיראנית ובסוגיית רצועת עזה. ייתכן מאוד, אם כי אין לנו ראיות לכך, שלממשל הנשיא טראמפ יש אינטרס להעצים את הביקורת על מהלכיה ועמדותיה של מדינת ישראל מתוך תקווה שהדבר יוביל להגמשת עמדותיה.

ישראל נהגה עד כה בצורה מאוזנת למדי מול הביקורת של מדינות אירופה כלפיה. היא מתחה ביקורת על המהלכים של מדינות אירופה כפי שמתחייב ממעמדה כמדינה ריבונית הנלחמת על קיומה. ואולם, במקביל, היא שומרת על "פרופיל נמוך" של תגובותיה כלפי אירופה, תוך הדגשה שבכל מקרה האינטרסים המשותפים לה ולאיחוד האירופי גדולים בהרבה מהסוגיות המפרידות ביניהן. ולפיכך, אין לה שום עניין "לשבור את הכלים" מול אירופה.

מעבר לכך, לישראל יש בעלות ברית נאמנות באיחוד האירופי ובראשן הונגריה, בראשות ויקטור אורבן, אוסטריה, צ'כיה וגרמניה. מדינות אלה, ניתן להניח במידה רבה של סבירות, תבטחנה שבכל מקרה המאמצים לשינוי מהותי במערכת היחסים בין ישראל והאיחוד האירופי לא יצלחו. על רקע תמונת מצב זו, אנו סבורים שישראל צריכה להמשיך ביחסיה עם אירופה על בסיס הפרמטרים הקיימים עתה.